

Pagrindiniai klausimai:

■ **Koks vaikų vasaros stovyklų ir edukacijos teisinis reglamentavimas?**

■ **Kokia vaikų edukacijos vasarą reikšmė?**

■ **Ką rodo tyrimai?**

■ **Koks vaikų edukacijos vasarą finansavimas?**

■ **Kokios vaikų edukacijos vasarą organizavimo perspektyvos?**

VAIKŲ EDUKACIJA VASARĄ

1989 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja vieningai priėmė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, kur vaiko gerovė yra suprantama kaip sąlygų vaikui gyventi visavertį gyvenimą sudarymas, jo teisė į apsaugą, aprūpinimą ir dalyvavimą visuomenės gyvenime garantavimas. Lietuva, 1995 metais ratifikavusi *Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją*, įsipareigojo kiekvienam vaikui garantuoti tokią apsaugą ir paramą, kuri kuo labiau atitiktų jo interesus ir teisių įgyvendinimą. Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį, atitinkantį jo amžių, sveikatą ir poreikius, reglamentuoja ir *Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas*, kuris taip pat nustato, kad valstybės ir vietos savivaldos institucijos steigia ir remia vaikų sporto, kūrybos, laisvalaikio stovyklas, šeimos poilsio namus ir sanatorijas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programoje įrašytos nuostatos įgyvendinti vaikų ir jaunimo socializacijos priemones, remti vaikų vasaros poilsio stovyklas ypač daug dėmesio skiriant fizinę negalią turintiems vaikams, be to, efektyviau ir veiksmingiau panaudoti ES fondų (ypač Europos socialinio fondo) lėšas jaunimo užimtumui skatinti.

Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje pabrėžiama, kad „vien formaliu ugdymo turiniu nesuteikiama pakankamai galimybių saviraiškai realizuoti, charakteriui ir tapatybei sukurti, tautinei savimonei rasti, kultūros kūrėjo vaidmeniui įsisąmoninti, kūrybos laisvei ir kūrybingumui skleisti“.

Vaiko socializacijos procesas, prasidedantis vaikystėje, kai išmokdamas visuomenės normas, dėsnius ir gyvenimą jis tampa visuomenės nariu, yra labai svarbus. Nuo vaiko socializacijos proceso neatsiejama yra vaikų edukacija vasarą, kuri atveria didžiules galimybes vaikų ir jaunimo vertybiniam ugdymui, be to, kaip rodo užsienio mokslininkų tyrimai, gerina ir mokinių pasiekimus.

Nuo 1997 m. Lietuvoje vaikų vasaros stovyklos buvo finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, nuo 2010 metų papildomai finansuojamos ir Europos Sąjungos fondo lėšomis, o nuo 2014 m. finansavimą atnaujino ir Švietimo ir mokslo ministerija. Prie vaikų vasaros stovyklų programų finansavimo taip pat prisideda savivaldybės iš savo biudžetų – vidutiniškai apie 1,2 mln. Lt kasmet. Savivaldybės finansuoja vaikų vasaros stovyklas, kurios paprastai yra inicijuojamos ir organizuojamos mokyklų, vaikų ir jaunimo klubų, centrų, bibliotekų, kultūros centrų, muziejų, policijos, nevyriausybinių organizacijų, bendruomenių ar privataus sektoriaus.

2014 m. patvirtintas Vaikų ir jaunimo socializacijos priemonių planas, kurio vienoje iš priemonių numatoma sudaryti sąlygas švietimo ir kitoms įstaigoms organizuoti vaikams stovyklas vasaros ir kitų mokinių atostogų metu, gerinti neformaliojo vaikų švietimo aplinką ir turtinti ugdymo bazę, infrastruktūrą, vykdyti kitas fizinio aktyvumo skatinimo priemones. Plane numatytos lėšos vaikų edukacijai vasarą remti, vaikų vasaros stovykloms ir jų erdvėms atnaujinti.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2015–2017 metų strateginiame veiklos plane kaip vienas veiklos prioritetų įrašytas *Vaikų neformaliojo švietimo ir vasaros stovyklų plėtra*, todėl galima tikėtis šioje srityje teigiamų pokyčių siekiant prieinamumo ir kokybės.

Siekiant sistemingai vykdyti vaikų edukaciją vasarą būtina, šalia teisinių dokumentų, taip pat rinkti, kaupti ir analizuoti patikimus duomenis, kad vykdoma politika šioje srityje būtų pagrįsta duomenimis apie švietimo dalyvių poreikius, finansines galimybes, paslaugų teikėjus, edukacinių programų populiarumą ir veiksmingumą.

VAIKŲ VASAROS STOVYKLŲ IR EDUKACIJOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Lietuvos Respublikos Vyriausybei 1996 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 560 patvirtinus *Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarką*, kasmet buvo rengiami vaikų vasaros poilsio programų konkursai, kurie buvo orientuoti į socialiai remtinų vaikų ugdymą ir užimtumą, tačiau nelaidavo visiems vaikams vienodų teisių pasinaudoti vaikų vasaros poilsio programų teikiamomis galimybėmis. 2004 m. suderinus *Vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos nacionalinę programą su Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarka* Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtinta *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa*, kurioje buvo numatytos priemonės vaikų vasaros stovyklų prieinamumui didinti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2010 m. birželį pavedė Švietimo ir mokslo ministerijai parengti naują *Vaikų ir jaunimo socializacijos programą*, tų pačių metų spalį programa buvo patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programos* įgyvendinimo pradžia yra 2010 metai, pabaiga – 2014-aisiais.

- **Programos tikslas** – plėtoti vaikų ir jaunimo, besimokančių pagal bendrojo ugdymo programas, socializacijos galimybes, užtikrinant jų įvairovę ir prieinamumą.
- **Vienas iš programos uždavinių** – didinti neformaliojo vaikų švietimo, socialinių edukacinių veiklų prieinamumą, sudaryti socialiai prasmingos ir atsakingos saviraiškos galimybes.
- **Vienas iš programoje numatytų rezultatų** – pasiekti, kad 30 proc. vaikų ir jaunimo dalyvautų socializacijos projektuose ir neformaliojo švietimo veiklose.

Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reguliuojančiuose švietimo sritį, vaikų laisvai pasirenkamai veiklai po pamokų apibūdinti vartojamos įvairios sąvokos: *neformalusis vaikų švietimas, neformalusis ugdymas, saviraiška, vaikų užimtumas, popamokinė veikla, jaunimo neformalusis ugdymas* ir kt. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vartojama sąvoka „*neformalusis švietimas*“ apima ikimokyklinį ugdymą,

priešmokyklinį ugdymą, kitą neformalųjį vaikų ir suaugusiųjų švietimą. Švietimo įstatyme nustatyta: *neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.*

Naujoje *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos redakcijoje* (2012) Švietimo įstatyme vartojamą sąvoką *neformalusis vaikų švietimas* siūloma keisti sąvoka *pasirenkamasis vaikų ugdymas*. Pasirenkamojo vaikų ugdymo paskirtis – tenkinti pagal bendrojo ugdymo programas besimokančių vaikų ir jaunimo iki 19 metų (specialiųjų poreikių – iki 21 metų) pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

2014 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintas *Vaikų ir jaunimo socializacijos 2014–2016 metų veiksmų planas*, kurio paskirtis – didinti vaikų ir jaunimo pozityviosios socializacijos veiklų įvairovę, plėtrą ir kokybę, siekti glaudesnio tarpžinybinio bendradarbiavimo ir kompleksiskai teikiamos švietimo pagalbos vaikams ir jaunimui, daug dėmesio skirti negalią turintiems vaikams, remti vaikų vasaros poilsį, įgyvendinti vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros ir kitas socializacijos priemones ir kt.

Vaiko teisės į poilsį ir laisvalaikį garantijos yra nustatytos teisės aktuose. Viena iš neformaliojo vaikų švietimo veiklų yra vaikų vasaros stovyklų programų organizavimas. Pagrindiniai vaikų poilsį ir edukaciją vasarą reglamentuojantys teisės aktai:

- Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas (2013);
- Vaikų vasaros poilsio stovyklų bendrieji nuostatai (2006);
- Vaikų vasaros poilsio programų konkurso nuostatai (tvirtinami savivaldybių);
- Lietuvos higienos norma HN 79:2010 „Vaikų poilsio stovykla. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“;
- Mokinių nemokamo maitinimo mokyklose tvarkos aprašas (2009) ir kt.

VAIKŲ EDUKACIJOS VASARĄ REIKŠMĖ

Vaikystė – vienas gražiausių žmogaus gyvenimo laikotarpių, kupinas ieškojimų ir atradimų. Tai metas, kai formuojasi vaiko charakterio bruožai ir jo vertybių skalė, įgaunama pirmoji gyvenimiška patirtis. Kartu tai laikas, kai vaikas ypač jautriai reaguoja į patiriamas nesėkmes, aplinkinių žmonių santykius ir jų nuotaiką, į socialinės aplinkos įtaką (Šalaševičiūtė, 2009). Todėl visiems vaikams reikia dėmesio ir saugios aplinkos ištikus metus.

Apie 70 proc. mokymosi ir gyvenimo laiko vaikas ir jaunuolis praleidžia neorganizuoto ugdymosi sąlygomis, pavyzdžiui, šeimoje, bendraamžių grupėje, jaunimo ir vaikų laisvalaikio grupėse. Apie 30 proc. viso ugdymosi laiko užima formalusis ugdymas (Bergstein, 2006). Vargu ar verta diskutuoti, kuri ugdymo rūšis – formaliojo ar neformaliojo – yra produktyvesnė. Abi svarbios, tik žiūrint iš kito taško: vaikas, neįgijęs dalykinių žinių, turės nepakankamai perspektyvų šiuolaikinėje visuomenėje; vaikas, neįgijęs neformaliojo ugdymo

patirties, turės dar mažiau galimybių patirti sėkmę tolesniame gyvenime (Leisure and Non-Formal Education, 2008). Neformalusis vaikų švietimas kompensuoja svarbią praktinę patirtį, kurios stinga mokantis tik pagal formaliojo švietimo programas.

Neformaliojo vaikų švietimo reikšmę asmenybės socializacijai tyrė daugelis Lietuvos mokslininkų. Jie pabrėžė, kad bendraamžiai ir įvairios bendraamžių organizacijos yra vieni iš svarbiausių aplinkos veiksnių, lemiančių vaikų ir jaunimo pozityviąją socializaciją. Vaikų laisvalaikis, per kurį jie gali skirti intelektines ir dvasines savo jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, padeda jiems atgauti ir ugdyti jėgas, užmegzti ir palaikyti santykius su bendraamžiais, užsiimti prasminga veikla.

Didžiausią vaikų laisvalaikio dalį sudaro vasaros atostogos, kurios mūsų šalyje bendrojo ugdymo mokyklų mokiniams

trunka gana ilgai – daugiau nei du mėnesius. Vaiko vasaros atostogos labai svarbios, nes jų metu vaikas gali skirti laiką poilsiui, savišvietai, rekreacijai, sveikatinimuisi ir kt. Vasaros atostogos keičia vaikų gyvenimo ritmą, kurį lemia namų, regiono, bendruomenės aplinka, viešai prieinamos draugiškos vaikui ir šeimai aplinkos, laisvalaikio tradicijos. Poilsis vaiko raidai yra toks pat svarbus kaip ir pagrindiniai maisto, būsto, sveikatos priežiūros ir lavinimosi poreikiai. Tinkamai nepailsę ir pervargę vaikai nesugeba mokytis ir yra mažiau atsparūs ligoms.

Vyrauja nuomonė, kad vasaros atostogos skirtos tik poilsiui. Tačiau vaiko prigimtinis poreikis ugdymuisi „nepripažįsta“ pertraukų – vaiko pažintiniai poreikiai ir komunikaciniai interesai ir atostogų metu turi likti aktyvūs. Todėl kokybiškos neformaliojo švietimo programos sudaro sąlygas mokiniams tęsti ugdymąsi vasarą, bet be vadovėlių, sąsiuvinių ir tradicinių mokymosi metodų. O vasaros programos, kurios vykdomos ne mokyklos patalpose, vaikams yra patrauklesnės dėl pakitusios aplinkos, veiklos pobūdžio, kad nėra mokyklinės rutinos.

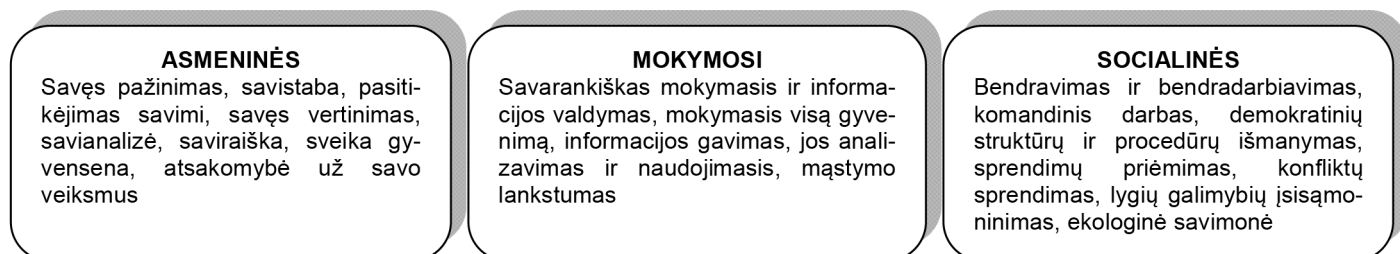
Vasaros edukacijos programos paprastai įgyvendinamos įvairiose vasaros stovyklose. Joms neformaliojo vaikų švietimo srityje tenka svarbus vaidmuo. Vasaros stovyklų tikslas – sudaryti sąlygas vaikams per vasaros atostogas ne tik turiningai pailsėti, bet ir skatinti pažinimo, lavinimosi, saviraiškos poreikius, plėtoti gebėjimus ir patirtį, saugoti ir stiprinti sveikatą. Jose įgyvendinamos įvairios programos, projektai, taikant neformaliojo ugdymo metodus, sukuriant aplinką, skatinančią vaikų saviraišką. Bendrojo ugdymo mokyklose pagrindinė

ugdymo forma yra pamoka, o vasaros stovyklose programos pasižymi savitais bruožais, įvairiomis ugdymo formomis:

- neformaliojo ugdymo metodai ir veikla ugdo vaikų atsakomybę ir solidarumą, atjautą ir pasitikėjimą savimi, bendravimo įgūdžius ir mokėjimą komunikuoti, reikšti savo nuomonę ir idėjas;
- vasaros stovyklose aplinka laisvesnė, emociškai palankesnė, pritaikyta neformaliai veiklai, neįtampus tradicinis mokinio ir mokytojo santykis;
- vasaros stovyklose vaikai jaučiasi laisvesni ir atsipalaidavę, tokioje aplinkoje jie gali elgtis natūraliai;
- gamtinė aplinka leidžia jiems drąsiau improvizuoti, aktyviau dalyvauti sportinėse, kūrybinėse ir kitose veiklose;
- žaidimuose ir taikant kitus ugdymo metodus dažnai sukuriamos vaidmeninės (vaidybinės) situacijos, kuriose vaikai patiria įvairių išbandymų. Tokie metodai leidžia ugdyti vaikų kritinį mąstymą ir savimonę, charakterio savybes.

Vasaros stovyklos – palanki vieta ir laikas tikslingai vaikų edukacijai. Vaikų vasaros edukacija – prasmingo laisvalaikio organizavimas vasarą mokyklinio amžiaus vaikams. Vasara – tai metas, kai ugdymo procesas mokykloje nevyksta, tačiau mokytojai tikisi, kad per mokslo metus vaikų įgytos vertybinės nuostatos per vasarą bus pastiprintos, kad aplinka ir kiti veiksniai bus palankūs jo ugdymuisi. Vaikų atostogų metu ir ugdytojai gali skirti daugiau laiko kūrybai, nes per socialinę partnerystę ir edukacines inovacijas, kuriant ir įgyvendinant įvairių krypčių edukacines programas jie turi puikią galimybę ugdyti įvairiapuses vaikų kompetencijas.

1 pav. Kompetencijos, ugdomos neformaliojo vaikų švietimo programose

Šaltinis: Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2012

Užsienio šalyse (ypač JAV) pastaruoju metu vaikų laisvalaikis yra apibūdinamas kaip nauja socialinė edukacinė problema. Tyrėjai vaikų laisvalaikį vertina kaip naują galimybę jų kūrybingumui, verslumui, savarankiškumui ugdyti, saviraiškai ir vaikų identitetui atskleisti, nes ugdytojai vasarą gali įgyvendinti daugiau edukacinių naujovių todėl, kad yra mažiau saistomi tikslinių ugdymo programų ir kitų norminių dokumentų. Vasaros laiką galima įsivaizduoti kaip progą mokytojams išbandyti naujas metodikas, perteikti informaciją ir kito amžiaus vaikams, patiems įgyti naujų įgūdžių, tapti patarėjais kolegoms.

Paminėtini ir kiti reikšmingi vaikų edukacijos vasaros laikotarpio aspektai. Tarptautinio mokinių gyvenimo ir sveikatos tyrimo (2006) rezultatai atskleidė, kad Lietuvoje trečdalis berniukų ir du trečdaliai mergaičių yra nepakankamai fiziškai aktyvūs. Tarptautiniais tyrimais įrodyta, kad sportuojantys mokiniai geriau mokosi, pasižymi aukštesne saviverte, rečiau turi žalingų įpročių. Deja, per didelis mokymosi krūvis, pasyvių laisvalaikio formų įsigalėjimas, sporto būrelių,

žaidimų aikštelių ir kitų galimybių stoka riboja mokinių aktyvumą. Visoms vasaros stovykloms būdinga tai, kad jose mokiniams sudarytos sąlygos aktyviai veiklai: mankštintis, sportuoti, judėti.

Kitas reikšmingas aspektas – socialinis, kuris susijęs su socialiai remtinų vaikų galimybėmis. Lietuvoje socialiai remtini vaikai, nemokamai maitinami bendrojo ugdymo mokykloje, dienos stovyklose taip pat gauna maitinimą. Kitose stovyklose nemokamas maitinimas vaikams neteikiamas. Dalis vasaros stovyklų kainos šių šeimų vaikams yra sumokama įvairių fondų lėšomis ar biudžeto lėšomis.

Stovyklos ir jose įgyvendinamos programos gali būti įvairių krypčių: kūrybinės, lyderių, meno, pilietinio ir tautinio ugdymo, kraštotyros, sporto, kalbų mokymo, konfesinės, sveikatingumo ir kt. Stovyklų įvairovė šalyje galėtų būti ir didesnė, nes pastebima, kad trūksta amatų stovyklų, ir tam galėtų būti panaudojamos profesinių mokyklų bazės. Dienos stovyklos mokyklose labiau orientuotos į pradinių klasių mokinius.

2014 lapkritis

Pastaruoju metu daugėja stovyklų vaikams ir jaunimui užsienyje (pavyzdžiui, kalbų stovyklos) pasiūla, tačiau jos yra nepigios, todėl ne visoms šeimoms yra prieinamos.

Vaikų vasaros stovyklos gali būti:

- stacionarios (specialiai pastatytose ir įrengtose patalpose, kur teikiamos maitinimo ir nakvynės paslaugos);
- dieninės (vaikų programų organizavimas švietimui pritaikytose patalpose, nesuteikiant nakvynės paslaugų);
- turistinės (arba keliavimo, kai keičiama nakvynės vieta).

Taip pat stovyklos gali būti kaip ugdymo forma, kai surengiamos tam tikriems ugdymo tikslams įgyvendinti.

Paprastai stovyklos vienos pamainos trukmė – 7–14 kalendorinių dienų, dažniausiai – 10 dienų.

Kalbant apie vaikų vasaros atostogas, svarbu paminėti ir kitas vaikų laisvalaikio įvairių krypčių veiklos galimybes – tai vaikų žaidimo aikštelės ir kitos jų sportui bei laisvalaikiui pritaikytos viešosios erdvės ir institucijos – mokyklos, bibliotekos, sveikatos įstaigos, bendruomenės namai. Jų atvirumas, edukacinis pritaikymas vaikams ir šeimoms vasaros ir kitų atostogų metu taip pat sudaro galimybes vaikams turiningai leisti laisvalaikį, o šeimoms būti ramioms dėl vaikų saugumo. Vaikų turiningo laisvalaikio galimybės išsiplėstų, jei neformaliojo švietimo įstaigos galėtų dirbti visą ar bent dalį vasaros, tik tam tektų išspręsti su vaikais dirbančių pedagogų, kurie vasarą turi ilgas atostogas, klausimą.

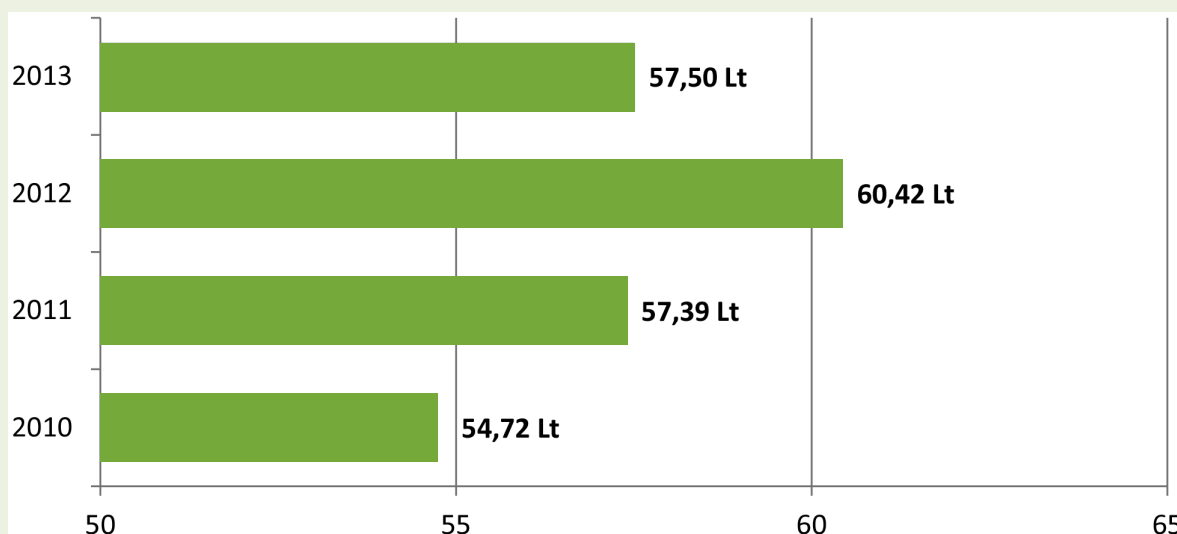
Nuo 2010 metų, stacionarias vaikų vasaros poilsio stovyklų programas finansuojant Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, įgyvendinamas **projektas TAPK** – „Neformaliojo švietimo paslaugų rėmimo sistemos sukūrimas savivaldybėse“ (projektą administruoja Švietimo mainų paramos fondas (ŠMPF))¹. Projektu siekiama savivaldybėse plėtoti pilietinio ir tautinio ugdymo, vaikų socializacijos ir užimtumo veiklas, laiduoti mokinių socializacijos ir užimtumo formų plėtrą įgyvendinant neformaliojo švietimo programas. Viena iš projekto veiklų krypčių – neformaliojo švietimo programų įgyvendinimas stacionariuose vaikų vasaros poilsio stovyklose.

Visos programos orientuotos į vertybių ir asmenybės ugdymą, skatinant vaikų ir jaunimo savarankiškumą, pasitikėjimą savimi ir aktyvumą taikant įvairias veiklos formas bei metodus. 2014 m. vaikų vasaros stovyklose vykdytos programos, apimančios meno, sporto, kultūros, ekologijos, pilietiškumo ir tautiškumo, socialinę, muzikos, sveikatos ir sveikos gyvensenos tematiką.

2014–2015 m. įgyvendinamos edukacinės programos vaikams, turintiems negalią. Dalyviai – 4–18 metų vaikai. Kadangi naujame TAPK etape daug dėmesio skiriama neįgaliųjų ugdymui, numatoma, kad edukacinėse programose dalyvaus 700 neįgaliųjų vaikų.

Įgyvendinant projektą „Neformaliojo švietimo paslaugų rėmimo sistemos sukūrimas savivaldybėse“ atlikta stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo paslaugų analizė. Nustatyta, kad vidutinė vieno vaiko vienos dienos poilsio kaina vaikų vasaros stovykloje svyruoja apie 60 Lt (žr. 2 pav.). Turint galvoje tai, kad dauguma stovyklų trunka 10 dienų, galima teigti, jog šeima, norėdama išleisti vaiką į vaikų vasaros poilsio stovyklą, vidutiniškai turi tam skirti 600 Lt.

2 pav. Vidutinės vieno vaiko vienos dienos poilsio kainos (Lt) vaikų vasaros stovykloje kaita

Duomenų šaltinis: 2010–2013 m. stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo paslaugų vertinimo ataskaita. Švietimo mainų paramos fondas

¹ Švietimo mainų paramos fondo informacija. <http://www.tapk.lt/lt/apie-projekta.html>

Remiantis ŠMPF vertinimų analize apie stovyklų poveikį jų dalyviams, visų trejų metų (2011–2013) stovyklų organizatoriai savo ataskaitose pabrėžė patobulintus vaikų emocinius ir socialinius įgūdžius: viešojo kalbėjimo, nuomonės reiškimo ir išsakymo, kito išklauso, bendravimo ir bendradarbiavimo. Tėvai labiausiai džiaugėsi, kad jų vaikai tapo savarankiškesni, tolerantiškesni kitam ir kitokiam, įgijo daugiau pasitikėjimo savimi, geriau suvokė ir pajuto bendruomeniškumą, dėmesingumą šalia esančiam, tapo drąsesni, nugalėjo scenos baimę, susirado draugų. Tėvai taip pat džiaugėsi, kad vaikai „pailsėjo nuo kompiuterio“, stiprino sveikatą, grūdinosi.

Vertinant stovyklų teigiamybes ir tobulintinas sritis tėvų ir vadovų nuomonės nelabai skyrėsi. Tėvai anketose dažniausiai gyrė vadovų kompetenciją, santykius su vaikais, vaikų užimtumą, stovyklos poveikį vaikams, stovyklos aplinką, maistą ir kt. Vadovai kaip teigiamus ypatumus pabrėžė programų turinio įvairovę, stiprią vadovų komandą ir programų poveikį vaikams. Nagrinėjant stovyklų ataskaitas pastebėta, kad ne visose stovyklose vienodai suprantamas įgūdžių ir kompetencijų vertinimas.

Stovyklų organizatoriai nurodė keletą pagrindinių problemų, susijusių su socialiai remtinų vaikų dalyvavimu stovyklose:

- ne visi socialiai remtini vaikai buvo motyvuoti dalyvauti programoje;
- dažnai jiems buvo reikalingos pakoreguotos programos (kai kurias programas teko pritaikyti);
- kai kurie stovyklos dalyvių tėvai nesutiko, kad pamainoje būtų socialiai remtinų vaikų;
- kilo sunkumų dėl socialiai remtinų vaikų nuvykimo į stovyklas ir išvykimo iš jų;
- skirtingose savivaldybėse galioja skirtingi kriterijai socialiai remtinų vaikų statusui patvirtinti.

Vaikų atsiliepimai apie stovyklas, dalyvavusias TAPK projekte, yra pozityvūs, vaikai negaili pagyrimų stovyklų vadovams, personalui, mitybai, veikloms, aplinkai, gyvenimo sąlygoms, nors emocinė patirtis jiems padaro didesnį įspūdį. Keli vaikų atsiliepimai apie kai kurias stovyklas (kalba taisyta):

- *Šauniausia stovykla iš visų, kuriose esu buvusi. Geriausias vadovės – S., S., D. Smagiausią mankštą rytais vedavo linksmas sporto treneris S. Geriausi ir linksmiausi vakaro renginiai ir diskotekos pradžiugindavo net niūriau-*

sius stovyklos gyventojus. Puikus oras prie jūros su gera būrio kompanija neleido liūdėti ištisas 10 dienų. Kitais metais tikrai važiuosiu į šią stovyklą!

- *Myliu stovyklą R. Nereali pirma pamaina: oras geras, maudynės jūroje, skanus maistas, <...> o jau renginių įvairumas! Buvau stovykloje pirmą kartą – nepakartojamai praleistas laikas. Džiaugiuosi, kad važiauvau, nuo šiol kiekvieną vasarą ten važiuosiu...*
- *Ši stovykla – lyg antri namai. Jau 9 metai su ja kartu, kiekvieną vasarą! Nebeįsivaizduoju atostogų pabaigos be šios stovyklos. Tikrai nesigailėsite čia atvažiuavę, o išvažiuodami liesit ne vieną ašarą. Tai vieta, kur susirenka patys šilčiausi, kūrybingiausi ir nuostabiausi žmonės. Čia visada gera sugrįžti! Myliu šią stovyklą!*
- *P. – tobula stovykla! Labai šaunūs vadovai, yra daug renginių, draugiški žmonės ir daug pramogų! Šaunios diskotekos, renginiai, daug ploto turinti stovykla, tad yra ką veikti visada! Šiais metais važiuosiu vėl į 4 pamainą.*

Duomenų šaltinis: <http://www.vaikupoilsis.com/lt/atiliepimai>

Užsienio šalyse ir Lietuvoje organizuojamos stovyklos ir **vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių**. Stovyklos gali būti įtraukiamosios, kuriose specialiųjų poreikių turintys vaikai priimami į grupes su kitais vaikais. Tokios stovyklos yra pritaikytos priimti specialiųjų poreikių ar negalią turinčius vaikus. Taip pat yra stovyklų, skirtų tik specialiųjų poreikių turintiems vaikams (turintiems elgesio ir mokymosi sunkumų, sveikatos sutrikimų ar kitų specifinių problemų). Specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams stovyklos labai naudingos, nes:

- skatina pasitikėjimą ir savarankiškumą (dažnai vaikai mokosi suaugusiojo padedami);
- skatina fizinį aktyvumą ir judėjimą (dažnai specialiųjų poreikių vaikai būna mažiau judūs);
- teikia galimybę bendrauti su kitais vaikais, ugdytis draugiškumo jausmą, kurti santykius, mokytis įveikti sunkumus;
- sudaro sąlygas kūrybinei veiklai vadovaujant suaugusiems;
- teikia vaikams teigiamų emocijų;
- suteikia galimybę šių vaikų tėvams pailsėti.

Toliau pateikiama keletas Lietuvos ir užsienio vaikų vasaros stovyklų pavyzdžių, atskleidžiančių stovyklų dvasią ir jų paskirties įvairovę (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Lietuvos ir užsienio vasaros stovyklų praktikos pavyzdžiai*

Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centras. Aplinkybės, leidusios sukurti Kaltanėnuose stacionarią stovyklą, buvo šios: dienos stovyklos mokyklose buvo nepopuliarios; daugumai vaikų organizuotas vasaros poilsis neprieinamas; Švenčionių rajone nebuvo jokios vaikų atostogoms pritaikytos vietos; Kaltanėnų pagrindinėje mokykloje nebeliko mokinių; mokykla neseniai statyta puikioje gamtinėje aplinkoje. Savivaldybės administracijos ir rajono politikų nuomone, mokyklos uždaryti nereikėtų, verta ieškoti veiklos alternatyvų. Todėl 2008 m. pagrindinė mokykla pertvarkyta į Kaltanėnų ugdymo ir turizmo centrą, sukurta reikiama infrastruktūra, leidžianti rajono ir kitų savivaldybių vaikams organizuoti vasaros stovyklą, savaitgalio stovyklėles ir pažintinę veiklą kitais metų laikais. Racionaliai naudojamos patalpos ir visa buvusios mokyklos bazė. Mokyklos pedagogai turi darbą, o vietos gyventojai ir jų vaikai – nuolatiniai Ugdymo ir turizmo centro lankytojai.

Labdaros ir paramos „Algojimas“ organizuojamų stovyklų Kernavėje programos skirtos tiek neįgaliams vaikams, tiek jų šeimų nariams. Nevyriausybinių organizacijų pastangomis šeimoms, auginančioms neįgalius vaikus, suteikiama galimybė vasarą dalyvauti stovyklose organizuojamose edukacinėse programose ir garantuoti vaikams teisę į poilsį ir laisvalaikį, dalyvauti renginiuose. Programos veiklą, kurios organizuojamos profesionalių vadovų ir motyvuotų savanorių, metu vaikai gali žaisti, kurti, sportuoti, atrasti talentus, bendrauti tarpusavyje ir turiningai praleisti laiką, o tėvai – gauti psichosocialinę pagalbą.

Jaunųjų ateitininkų sąjungos vasaros stovykla Berčiūnuose. Ateitininkų federacija Berčiūnų stovyklavietėje įgyvendina įvairias stovyklų programas 7–18 metų vaikams ir jaunimui. Kiekvieną vasarą stovyklai parenkama tema, kuri būtų aktuali ir sietusi su einamųjų metų svarbiomis datomis, jubiliejais, tradiciniais renginiais ne tik ateitininkų, bet ir Lietuvos, Europos ar pasaulio kontekste. Į stovyklas kviečiami ne tik ateitininkai, bet ir organizacijai nepriklausantys mokiniai, socialiai remtinų šeimų vaikai ir užsienyje gyvenančių lietuvių vaikai. 2014 metų stovyklos programoje daugiausia dėmesio skirta Lietuvos katalikų bažnyčios iškeltai šeimos tematikai. Berčiūnų stovyklavietėje kaip į vieną šeimą susirinko vaikai iš visos Lietuvos miestų ir miestelių, taip pat užsienio (JAV, Belgijos, Prancūzijos, Anglijos, Ispanijos).

Bendradarbiaudama su Krašto apsaugos ministerija ir Švietimo ir mokslo ministerija, **Lietuvos šaulių sąjunga** organizuoja vaikų vasaros stovyklas jauniems šauliams ir kitiems šaulių veikla besidomintiems mokiniams. Stovyklose mokiniai ne tik žaidžia karinius ir sporto žaidimus, dalyvauja praktinėse treniruotėse ir mokomosiose pratybose, bet ir susipažįsta su karo rikiuotės ir šaudybos ypatumais, tobulina individualias fizines ir lyderio savybes. Stovyklose ugdomas mokinių pilietiškumas, patriotiškumas, valia ir sveika gyvensena. Visos Lietuvos šaulių sąjungos stovyklos vaikams yra nemokamos, jų organizavimą remia Krašto apsaugos ministerija.

Valstybės institucijų kalbų centras (VIKC) organizuoja vasaros stovyklas Lietuvos mokiniams (13–17 metų). Jų metu mokiniai mokosi anglų ar kitų kalbų pagal naujausias komunikacines metodikas, dalyvauja programos „Sniego gniūžtė“ renginiuose, vakaronėse, konkursuose. Stovyklose dirba VIKC pedagogai, dėstytojai užsieniečiai ir studentai, turintys nemažą vadovavimo darbo patirtį „Sniego gniūžtės“ programoje. Stovyklas organizuoja VIKC kartu su jaunimo organizacija „Žingsnis“.

1972 m. **Šveicarijoje** įsteigtos **Kaimo dienos stovyklos** suteikia vaikams unikalią galimybę džiaugtis įdomiomis veiklomis, patobulinti užsienio kalbos įgūdžius ir tapti savarankiškesniems. Kaimo dienos stovyklų devizas: *įgyti* daugiau pasitikėjimo savimi; *atrasti* naujus interesus ir pomėgius; *patobulinti* užsienio kalbos gebėjimus; *pasiekti* aukštesnius sporto laimėjimus; *ugdytis* lyderystės ir komandinio darbo gebėjimus. Organizuojant šias stovyklas dalyvauja ir kitos šalys (Prancūzija, Anglija, Austrija, JAV, Kanada, Kipras). Vadovaudamosi filosofiniu teiginiu „ugdymas per poilsį“ Kaimo dienos stovyklos kasdien siūlo plačią veiklų įvairovę. Su atsidavusiu ir patyrusiu vyresnio amžiaus personalu, kuris grįžta kasmet, ir jaunesniu personalu, samdomu iš vietos bendruomenės, Kaimo dienos stovyklos teikia įvairiapusį ir ypač praturtinantį dvikalbį stovyklavimą. Priežiūrai ir saugumui teikiama daugiausia dėmesio stengiantis kiekvienam vaikui garantuoti gerovę. Kaimo dienos stovyklų programų įvairovė didelė, bet pagrindas – kalbų (anglų, prancūzų, vokiečių) mokymasis ir tobulinimas, pramogos, ekskursijos ir fizinis aktyvumas.

Jungtinėje Karalystėje populiarios tarptautinės vasaros mokyklos įvairaus amžiaus vaikams nuo 7 iki 17 metų. Vasaros internatinių mokyklų kursai kartu su geriausiomis šios šalies internatinėmis mokyklomis rengia anglų kalbos mokymosi ir veiklos vasaros kursus užsienio mokiniams. Anglų kalbos kursai derinami su kitomis veiklomis, įvairiomis ekskursijomis, pramogomis, pažintinėmis kelionėmis. 2014 m. Vasaros internatinių mokyklų kursuose pabuvojo mokiniai iš 92 pasaulio šalių.

* Šaltiniai nurodyti teksto gale kartu su kitais šaltiniais.

KĄ RODO TYRIMAI?

JAV mokslininkai, tirdami vaikų vasaros edukacijos reikšmę, labiau orientuojasi į mokinių pasiekimų spragas ir jų įveikimą. Jie tai, ką mokiniai pamiršta per vasarą, vadina „vasaros mokymosi praradimu“ (angl. *summer learning loss*). Vasaros mokymosi praradimas – tai dalies mokomųjų dalykų gebėjimų ir žinių, įgytų per mokslo metus, praradimas per vasaros atostogas. Praradimo dydis priklauso nuo klasės, dalyko ir šeimos socialinės ekonominės padėties (tyrimuose vartojama anglų k. santrumpa *SES – socio-economic status*).

Mokslininkai pripažino, kad vasaros atostogos yra toks laikotarpis, kai mokinių pasiekimų pažanga smunka palyginti su pažanga per mokslo metus. Visi vaikai praranda kažkiek mokomųjų dalykų gebėjimų – ypač skaitymo ir matematikos – per vasaros mėnesius, ir šeimos socialinė ekonominė padėtis labai siejasi su pasiekimų pažanga ar regresu per vasarą.

XX amžiuje nemažai tyrimų buvo atlikti siekiant nustatyti visų mokinių mokymosi praradimų mastą per vasaros atostogas. Nuo 1978 metų 39 atliktų tyrimų analizė atskleidė, kad visų mokinių matematikos standartizuotų testų rezultatai buvo

žemesni vasaros pabaigoje lyginant su tų pačių testų rezultatais vasaros pradžioje. Tyrimai parodė, kad mokinių, priklausančių skirtingoms socialinės padėties šeimoms, skaitymo ir kalbos išmokimo rezultatai gerokai skiriasi – mokinių iš vidutinės socialinės padėties šeimų skaitymo rezultatai rodė nedidelę pažangą, o mokinių iš žemesnės socialinės padėties šeimų skaitymo rezultatai buvo labai suprastėję.

Dr. Hario Kuperio (Harris Cooper), psichologijos profesoriaus iš Misūrio-Kolumbijos universiteto (JAV), tyrimai atskleidė, kad mokiniai, grįžę į mokyklą po ilgų vasaros atostogų, praranda nuo 1 iki 3 mėnesių vertės to, ko buvo išmokę per mokslo metus. Tyrimai parodė, kad nuostolingesni matematikos pasiekimų praradimai nei skaitymo. Visi mokiniai daugiau praranda matematinių įgūdžių, nes skaityti vaikai turi daugiau galimybių ir namuose, ir kitoje aplinkoje, lyginant su matematikos pratybomis. Tyrimas taip pat atskleidė šeimos socialinės ekonominės padėties įtaką mokinių praradimui ar laimėjimams skaitymo srityje. Vidutinės socialinės ekonominės padėties šeimų vaikai skaitymo gebėjimus per vasarą pagerina, o prastesnės socialinės ekonominės padėties šei-

2014 lapkritis

mų vaikai patiria praradimų. H. Kuperis tai aiškina tuo, kad didesnes pajamas gaunančios šeimos vaikus vasarą dažniau gali leisti į stovyklas ar keliones. Barbara Heyns, tyrusi 6–7 klasių mokinius (1978) Atlantos miesto valstybinėse mokyklose, ir kiti mokslininkai tyrimais įrodė šeimų socialinės ekonominės padėties įtaką mokinių pasiekimų lygiui per vasarą.

Vėlesni tyrimai (Graham, McNamara and VanLankveld, 2011) patvirtino, kad mokymosi spragos, kurios atsiranda per vasaros atostogas, būdingesnės vaikams iš nepasiturinčių šeimų, socialinės rizikos šeimų ar vaikams, turintiems individualių ypatumų. Skaitymo gebėjimams šeimos socialinė ekonominė padėtis turi didžiausią įtaką.

Tačiau mokslininkai pripažino, kad dauguma vasaros mokyklų programų nėra labai veiksmingos mažinant atotrūkį tarp žemos socialinės ekonominės padėties šeimų vaikų ir aukštos socialinės ekonominės padėties vaikų pasiekimų. O kartais tas atotrūkis dar padidėja, nes vasaros mokyklų programos yra savanoriškos, ir patys mokiniai pasirenka, ar dalyvauti jose.

Kiti JAV mokslininkų tyrimai rodo, kad jaunuolių arba jiems padarytų nusikaltimų pagausėja, kai jaunuoliai nėra moky-

kloje. Mokyklinio amžiaus vaikai, kurių atostogų metu neprižiūri suaugusieji, dažniau linkę vartoti alkoholį, narkotikus, tabaką, linkę nusikalsti ir rizikingai elgtis, gauna prastesnius pažymius, turi daugiau elgesio problemų, dažniau iškrinta iš mokyklos nei tie, kurie turi galimybę rinktis organizuotą ir prasmingą veiklą kartu su atsakingais suaugusiaisiais (JAV švietimo departamentas, 2000).

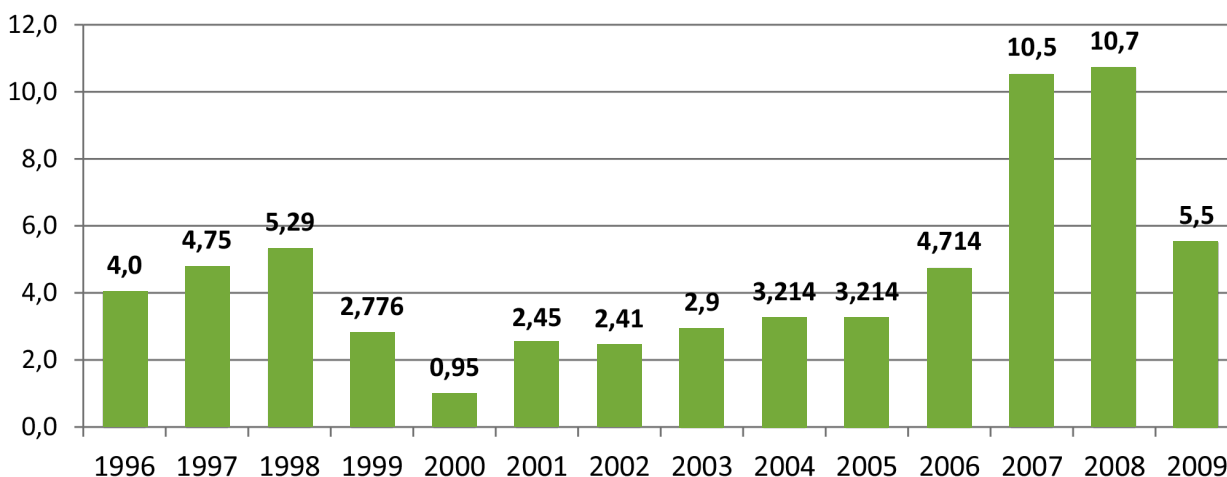
Sociologinio tyrimo rezultatai **Prancūzijoje** (2000) parodė, kad 95 proc. tėvų pripažįsta, kad laisvalaikio veikla yra neatskiriama vaikų ugdymo proceso dalis. 54 proc. tėvų liepia vaikams dalyvauti kokioje nors veikloje, 43 proc. – norėtų, kad vaikai mokytųsi savarankiškumo, 40 proc. – norėtų, kad vaikai tiesiog patirtų malonumą. Kas trečia šeima pripažino, kad nenorėtų vaiko paleisti toli nuo namų. Kitų nuomone, vaikui kaip tik vertėtų pabūti nuo namų atitolusioje aplinkoje. Tačiau tyrimas atskleidė, kad ne visiems stovyklos yra priimanamos, o tai kenkia jų populiarumui. Pasiturinčios šeimos gali leisti vaikus į stovyklas, žemas pajamas turinčios šeimos gauna paramą iš valstybės, o vidutines pajamas gaunančios šeimos neišgali išleisti vaikų į stovyklas ir negauna paramos.

VAIKŲ EDUKACIJOS VASARĄ FINANSAVIMAS

1996 m. patvirtinus *Vaikų vasaros poilsio organizavimo ir finansavimo tvarką*, kasmet buvo rengiami vaikų vasaros poilsio programų konkursai, kurie orientuoti į socialiai remtinus vaikus. 1996–2009 metais vaikų vasaros poilsiui organizuoti

ir vaikų socializacijos programoms remti kasmet, atsižvelgiant į šalies finansines galimybes, buvo skiriama valstybės biudžeto lėšų (žr. 3 pav.).

3 pav. Valstybės biudžeto lėšos, skirtos vaikų vasaros poilsio organizavimui ir vaikų socializacijos programų rėmimui (mln. Lt)

Duomenų šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija

Nuo 2004 m. Švietimo ir mokslo ministerija organizuoja vaikų ir jaunimo socializacijos programų rėmimo konkursus šalies ir savivaldybių lygmenimis. Programoms finansuoti buvo skiriama nuo 1 iki 12 mln. Lt per metus. Įvairiose vaikų ir jaunimo socializacijos programos lėšomis finansuojamose socializacijos veiklose kasmet dalyvavo apie 300 000 šalies

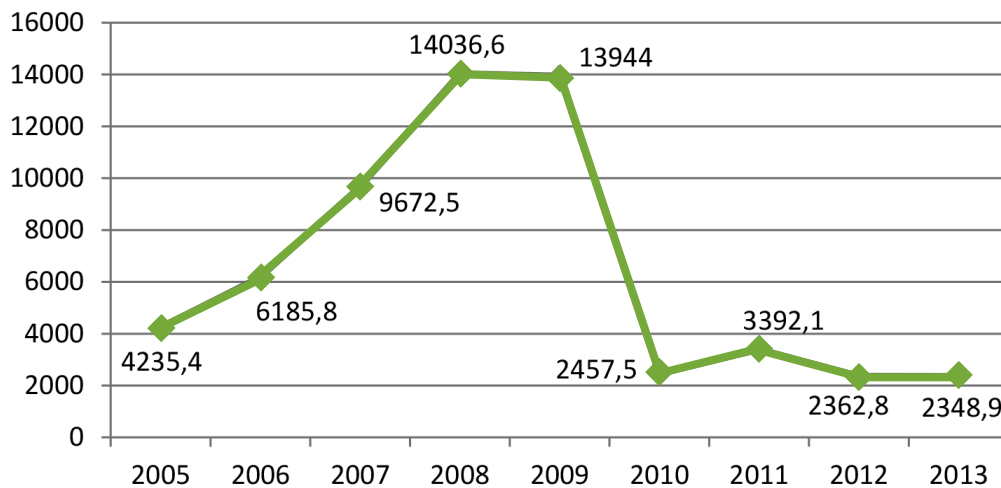
vaikų, buvo finansuota per 100 įvairių organizacijų vykdomų nacionalinių, per 1 000 savivaldybių lygmens projektų. Itin daug dėmesio buvo skiriama turiningam vaikų vasaros poilsiui organizuoti. Kasmet buvo finansuojama apie 30 stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų, remiamos kūrybinės, sportinės, turistinės, ekologinės ir kitos vaikų stovyklos².

² Vaikų ir jaunimo socializacijos programa, 2010.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, lyginant su 2004 m. lėšų, skiriamų vasaros poilsui, sumažėjo apie 1,8 karto, tačiau lyginant su 2008 ir 2009 m. – jų sumažėjo beveik šešiskart (žr. 4 pav.). Vaikų vasaros stovyklose atos-

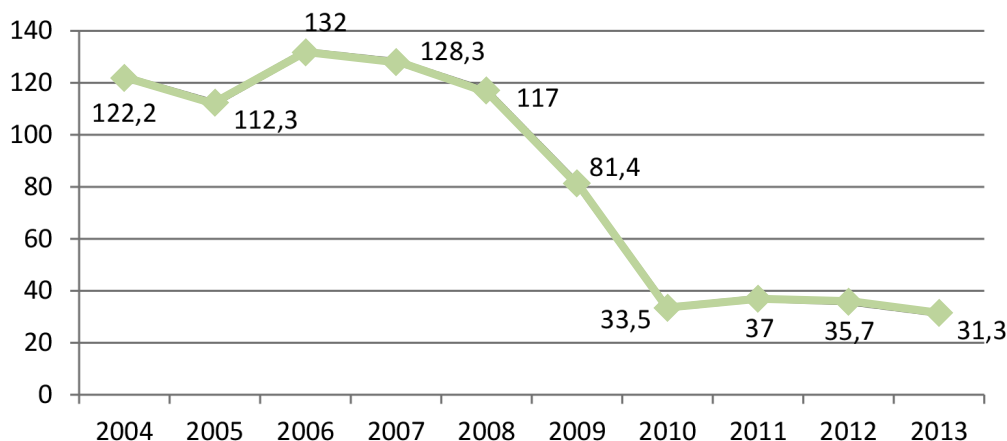
togaujančių vaikų sumažėjo beveik keturiskart (žr. 5 pav.). Šalies ekonominis sunkmetis atsiliepė valstybės skiriamų lėšų dydžiui ir šeimų galimybei skirti pinigų vaikų vasaros stovykloms.

4 pav. Skirta lėšų vaikų vasaros poilsui, tūkst. Lt

Duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

5 pav. Vaikų skaičius vasaros poilsio stovyklose, tūkst.

Duomenų šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

Nuo 2010 metų vaikų vasaros poilsis finansuojamas vykdamas Švietimo mainų paramos fondo administruojamą projektą „Neformaliojo švietimo paslaugų rėmimo sistemos sukūrimas savivaldybėse“. Nuo 2014 metų, greta finansavimo Europos Sąjungos socialinio fondo lėšomis, atnaujintas vaikų vasaros edukacijos finansavimas ir Švietimo ir mokslo ministerijos lėšomis, todėl turėtų vasaros edukaciją daryti prieinamesnę didesniai skaičiui šalies vaikų.

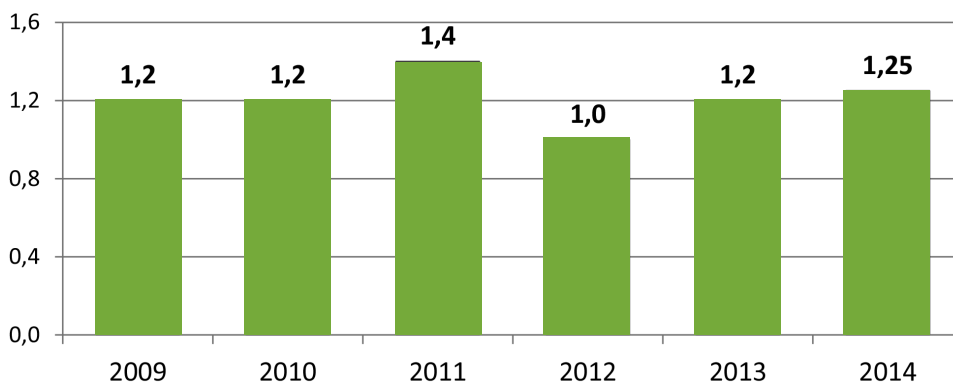
Igyvendinant TAPK projektą 2010–2013 metais buvo finansuotos 48 vaikų vasaros poilsio stovyklos, kuriose projekto lėšomis buvo finansuotas 19 902 vaikų poilsis, iš jų 1 946 vaikai buvo socialiai remtini (apie 10 proc.). Numatoma, kad 2014–2015 metais TAPK projekte kiekvienoje programoje dalyvaus po 486–487 vaikus, iš jų po 55–56 socialiai remtinus vaikus ir 30 užsienyje gyvenančių lietuvių vaikus, o ke-

turiose programose – po 70 vaikų. Iš viso 2014 m. dalyvavo 2 374 vaikai (buvo numatyta, kad dalyvaus 3 500 vaikų, iš jų 350 socialiai remtinų). Numatoma, kad 2015 m. programose dalyvaus 2 065 vaikai, iš kurių 206 vaikai socialiai remtini.

Projekto lėšomis visa poilsio vaikų vasaros stovykloje kaina finansuojama socialiai remtiniams vaikams. Visiems kitiems vaikams finansuojama tik stovykloje vykdomos neformaliojo švietimo programos įgyvendinimo kaina, kuri sudaro iki 30 proc. kelialapio kainos.

Prie vaikų vasaros poilsio finansavimo kasmet taip pat prisideda savivaldybės iš savo biudžetų – vidutiniškai apie 1,2 mln. Lt (žr. 6 pav.). 2014 m. duomenys preliminarūs, nes metines vasaros poilsio organizavimo ataskaitas pateikė ne visos savivaldybės.

6 pav. Savivaldybių biudžetų lėšos, skirtos vaikų vasaros poilsio organizavimui (mln. Lt)

Duomenų šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija

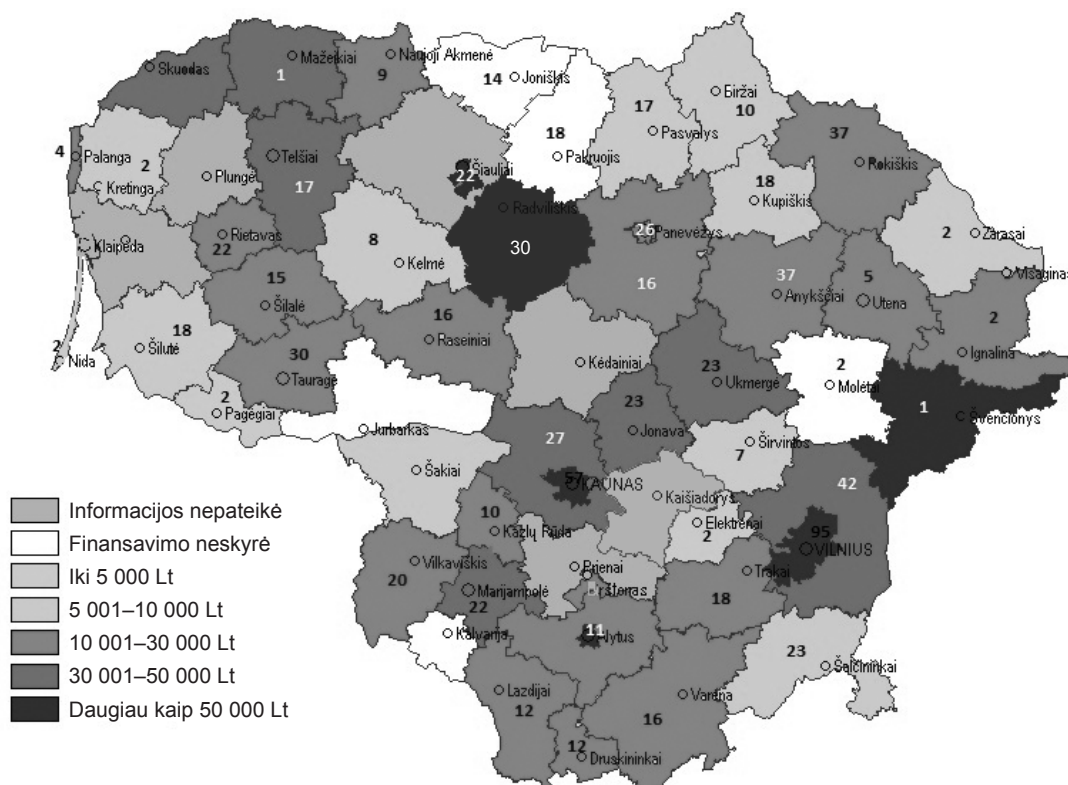
Savivaldybės finansuoja vaikų vasaros stovyklų programas, kurios paprastai vykdomos birželio–rugpjūčio mėnesiais. Vasaros stovyklos organizuojamos bendrojo ugdymo mokyklose, prie vaikų ir jaunimo klubų, centrų, kaimo sodybose. Savivaldybių prioritetas – priimti stovyklauti socialiai remtinus, socialinės rizikos šeimose gyvenančius vaikus, taip pat vaikus, esančius policiją dominančių vaikų grupės apskaitoje ar policijos profilaktinėje įskaitoje.

Įvairiose savivaldybėse vaikų vasaros stovyklų programų finansavimas labai skiriasi. Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro (LMNŠC) duomenimis, 2014 metais 46 savivaldybės vaikų vasaros programų finansavimui skyrė 1,255 mln. Lt, 3 savivaldybės finansavimo neskyrė (tačiau stovyklos buvo finansuotos kitų šaltinių lėšomis), 11 savivaldybių

duomenų nepateikė, o finansavimo dydis jį skyrusiose (ir duomenis pateikusiose) savivaldybėse svyravo nuo 500 Lt (Zarasų r. savivaldybė) iki 60 tūkst. Lt (Radviliškio r. savivaldybė), neskaitant didžiųjų miestų, kur sumos buvo didesnės (žr. 7 pav.).

2014 m. 46 savivaldybėse buvo finansuotos 823 vaikų vasaros stovyklos. Iš jų 44 stovyklos buvo stacionarios, 589 – dieninės, 164 – kito pobūdžio stovyklos. Vasarą jose stovyklavo 33 651 vaikas, iš jų – 13 849 socialiai remtini vaikai. Tikslus skaičius turėtų būti didesnis, nes 11 savivaldybių nepateikė duomenų. Stovyklose dirbo 4 927 darbuotojai, iš jų – 3 883 pedagogai, 178 sveikatos priežiūros specialistai ir 784 savanoriai.

7 pav. Savivaldybių biudžetų lėšos, skirtos vaikų vasaros poilsio organizavimui 2014 metais (tūkst. Lt) ir stovyklų skaičius (duomenis pateikusiose savivaldybėse)

Duomenų šaltinis: Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centras

Lyginant savivaldybės skirtas lėšas vaikų vasaros stovyklų organizavimui su savivaldybėje besimokančių bendrojo ugdymo mokyklų mokinių skaičiumi, vienam mokiniui šalyje vidutiniškai būtų skiriama apie 4,9 Lt. Daugiausia lėšų vidutiniškai vienam mokiniui skyrė Neringos savivaldybė (24 Lt), Skuodo r. savivaldybė (19,5 Lt), Rietavo savivaldybė (apie 19 Lt). Mažiausiai vienam mokiniui vidutiniškai skyrė lėšų Zarasų r. ir Elektrėnų savivaldybės (iki 1 Lt), išskyrus tas savivaldybes, kurios visai neskyrė finansavimo.

LMNŠC duomenimis, 2014 m., greta 1 255 tūkst. Lt savivaldybių lėšų, skirtų vaikų vasaros poilsui, nemokamam maitinimui buvo skirta apie 1 113 tūkst. Lt 35 savivaldybėse. Kitos lėšos sudarė apie 1 140 tūkst. Lt 36 savivaldybėse.

Valstybiniam ir savivaldybių sektoriui netenkinant visų vaikų vasaros stovyklų poreikio, vis aktyviau į šią edukacijos sritį įsitraukia nevyriausybinių organizacijų ir privatus sektorius. LMNŠC duomenimis, 2013 metais vaikų vasaros poilsio paslaugas taip pat teikė 24 nevyriausybines, viešosios įmonės ar privačios organizacijos. Vasaros metu šiose stovyklose gali ilsėtis nuo 30 tūkst. iki 40 tūkst. vaikų, o kelialapio kaina atsižvelgiant į stovyklos vietą ir trukmę siekia maždaug 500 Lt.

Tiek valstybės, tiek savivaldybių skiriamos lėšos vaikų vasaros stovykloms finansuoti yra santykinai mažos. Švieti-

mo valdymo informacinės sistemos (ŠVIS) duomenimis, 2013 m. 26 proc. (t. y. apie 39 tūkst.) 1–10 klasių mokinių gavo finansinę ir kitokią paramą. Siekiant, kad valstybė finansuotų vaikų vasaros programas (pavyzdžiui, 10 dienų vieną kartą per vasarą) bent jau socialinę paramą gaunantiems ir socialinės rizikos šeimose gyvenantiems vaikams, kasmet vaikų vasaros poilsio finansavimui turėtų būti skiriama apie 23,4 mln. Lt.

Vaikų ir jaunimo socializacijos 2014–2016 metų veiksmų plane numatyta priemonė „Sudaryti sąlygas švietimo ir kitoms įstaigoms organizuoti vaikams stovyklas vasaros ir kitų mokinių atostogų metu, gerinti neformaliojo vaikų švietimo aplinką ir turtinti ugdymo bazę, infrastruktūrą, vykdyti kitas fizinio aktyvumo skatinimo priemones“. Pagal šią priemonę siekiant „įgyvendinti neformaliojo vaikų švietimo programas vaikų vasaros ir kitų mokinių atostogų metu (taip pat turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių dėl negalios ir užsienio lietuvių vaikams)“ 2015 m. preliminariai numatyta 50 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų ir 1 000 tūkst. Lt ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų, 2016 m. – 100 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų ir 2 000 tūkst. Lt ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų, 2017–2020 metams – 8 000 tūkst. Lt. ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų.

VAIKŲ EDUKACIJOS VASARĄ ORGANIZAVIMO PERSPEKTYVOS

2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucijoje dėl švietimo, mokymo ir strategijos „Europa 2020“ pabrėžiama, kad:

- savišvieta ir neformalusis švietimas yra svarbūs ugdant visų pirma jaunimo vertybes, gabumus ir kompetenciją, taip pat pilietiškumą ir demokratišką dalyvavimą;
- itin svarbu sudaryti palankesnes mokymosi visą gyvenimą sąlygas neįgaliesiems, ne tik parengiant ir įgyvendinant tikslines programas, bet ir į visas plačiąsias visuomenei skirtas programas įtraukiant neįgalius asmenis.

Išanalizavus vaikų vasaros stovyklų organizavimo praktiką Lietuvoje tenka konstatuoti, kad ekonominis sunkmetis šalyje gerokai sumažino valstybės galimybes remti vaikų vasaros edukaciją. Pastaraisiais metais tam skiriamos valstybės ir savivaldybės biudžetų bei Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos netenkina poreikio, nors remiant vaikų vasaros stovyklas glaudžiai bendradarbiaujama ir su kitomis ministerijomis, pavyzdžiui, dieninėse stovyklose vaikai maitinami vadovaujantis *Lietuvos Respublikos socialinės paramos mokiniams įstatymu*, o lėšas tam skiria Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Sveikatos apsaugos ministerija remia vaikų sveikatinimo programas, Krašto apsaugos ministerija, bendradarbiaudama su nevyriausybiniomis organizacijomis, rūpinasi jaunimo rengimu krašto gynybai (pavyzdžiui, skautų, šaulių organizacijos); Kultūros ministerija – remia kultūrinės programas ir pan.

Nors nacionaliniai teisės aktai ir pabrėžia neformaliojo vaikų švietimo ir kokybiškos vaikų vasaros edukacijos svarbą, šiais klausimais daug diskutuoja politikai, tačiau duomenimis ir įrodymais grįstos politikos formavimui šioje srityje labai trūksta išsamių tyrimų, kurie padėtų suprasti vaikų edukacijos vasarą organizavimo ypatumus ir problemas įvairiuose regionuose, išsiaiškinti realų paslaugų poreikį, pasiūlą ir paklausą. Iki 2008 m. Švietimo ir mokslo ministerija kasmet konkurso būdu finansuodavo užsakomuosius švietimo būklės ir mokslinius tyrimus aktualiems švietimo politikos klausimams analizuoti ir švietimo politikai formuoti. Naujausias tyrimas, skirtas neformaliojo vaikų švietimo problemoms analizuoti, 2008 metais atliktas Vytauto Didžiojo universiteto ir Kauno technologijos universiteto tyrėjų grupės. Juo buvo siekta nustatyti mokinių dalyvavimo neformaliojo vaikų švietimo sistemoje tendencijas, atskleisti neformaliojo vaikų švietimo dalyvių informuotumą ir interesus, atlikti neformaliojo vaikų švietimo tikslų ir formaliojo bei neformaliojo vaikų švietimo sąveikos vertinimą.

Neformalusis vaikų švietimas ir edukacija vasarą taip pat gali prisidėti prie aktualios jaunų žmonių integravimosi į darbo rinką problemos sprendimo. Ne visi vaikai gali ir geba atskleisti ar atrasti savo polinkius ir gabumus, todėl tam gali būti puikiais praversti neformalusis vaikų švietimas vasarą, kai ugdymo programos gali būti labiau individualizuojamos, įdomesnės, kai vaikams gali būti teikiama daugiau

galimybių eksperimentuoti ir išbandyti save, įgyti specifinių sričių žinių, susiformuoti supratimą apie šiuolaikinę darbo rinką. Tačiau tam be jokių išlygų būtina laikytis *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje* deklaruojamo **prieinamumo principo**, kad veiklos ir mokymosi būdai būtų prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį neatšizvelgiant į jų socialinę padėtį.

Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje numatyta „sukurti įvairesnes paskatas ir sąlygas mokytis, ugdyti kiekvieno gebėjimą atpažinti save veiklos pasaulyje ir sudaryti sąlygas formalizuoti turimas žinias bei kompetencijas, nepriklausomai nuo to, ar jos įgytos savarankiškai mokantis, ar veikiant praktiškai, formaliuoju ar neformaliuoju būdu“. O vienas iš minėtos Strategijos tikslų yra toks: „Maksimaliai plėtojant vaikų ir jaunimo neformaliojo švietimo aprėptį suteikti mokiniams, studentams bei jaunimui palankiausias galimybes išskleisti individualius gebėjimus ir tenkinti specialiuosius ugdymosi poreikius.“

Analizuojant Šešioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsipareigojimus, galima tikėtis, kad valstybėje bus pasirūpinta vaikų ir jaunimo švietimu ir vaikų ugdymu vasarą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2012–2016 metų prografoje yra numačiusi:

- pasirūpinti popamokiniu mokinių užimtumu, o tėvai nesunkiai galėtų už tokią papildomojo ugdymo veiklą sumokėti;
- steigti daugiau dienos centrų, pasirūpinti, kad būtų daugiau ir geresnių vaikų vasaros stovyklų, nesunkiai prieinamų vaikams iš šeimų, gaunančių kuklesnes pajamas;
- siekti nukreipti lėšas tiesiogiai tam, kad paremtume šeimą ir palengvintume vaikus auginantiems asmenims derinti šeimos ir darbo pareigas;
- sukurti daugiau švietimo ir užimtumo galimybių jaunimui; skatinti kurti jaunimo centrus;
- peržiūrėti jaunimo vasaros poilsio programas, ypač daug dėmesio skirti neorganizuotam ir neformalioms grupėms priklausančiam jaunimui;
- parengti naujas programas, kurios garantuotų mažiau galimybių turinčiam jaunimui, taip pat neįgaliesiems išvengti socialinės atskirties ir tapti aktyvia visuomenės dalimi.

Galimi sprendimai tobulinant vaikų vasaros edukacinių programų įgyvendinimą:

- gerinant vaikų vasaros edukacinių programų prieinamumą išspręsti transporto, vežančio vaikus į stovyklą ir iš jos, klausimą;
- vykdyti neformaliojo švietimo programas arti vaiko gyvenamosios vietos esančiose organizacijose, tokiose kaip bendrojo ugdymo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, dienos centrai, aukštosios mokyklos, bendruomenių namai ir kt.;
- kadangi nepakanka stacionarių vasaros stovyklų ir vietų jose, be to, jos yra nepigios, vasarą norintiesiems turinčiai praleisti laisvalaikį galėtų duris atverti mokyklos, profesinių mokyklų bazės, neformaliojo vaikų švietimo mokyklos, bendruomenių namai, universalieji daugiafunkciai ugdymo centrai;
- skatinti mokyklų ar stovyklų organizatorių ir jaunimo organizacijų bendradarbiavimą;
- veiksmingos programos galėtų būti teikiamos ištisus metus (ne tik vasaros laikotarpiu), geros programos turėtų būti skleidžiamos plačiau;
- daugiau stovyklų ir programų organizuoti įtraukiant tėvus ir bendruomenę į socializacijos ir edukacijos procesus vasarą;
- sutelkti bendras įvairių institucijų – ministerijų, savivaldybių, jaunimo ir nevyriausybinų organizacijų, mokyklų, centrų ir bendruomenių, nevalstybinių struktūrų – pajėgas.

NAUDOTI ŠALTINIAI

- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. Priimta Generalinės Asamblėjos 44/25 rezoliucija pagal Trečiojo komiteto pranešimą (A/44/736 ir Corr. 1). 1989-11-20 (Valstybės žinios, 1995-07-21, Nr. 60-1501).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymas Nr. V-554 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymo Nr. ISAK-2695 „Dėl Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos patvirtinimo“ pakeitimo“ (Valstybės žinios, 2012-04-07, Nr. 42-2102).
- 2010–2013 m. stacionarių vaikų vasaros poilsio stovyklų organizavimo paslaugų vertinimo ataskaita. Švietimo mainų paramos fondas, 2013.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. XII-51 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“ (Valstybės žinios, 2012-12-20, Nr. 149-7630).
- J. Ruškus, D. Žvirdauskas, V. Stanišauskienė. Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai. Mokslo studija. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2009.
- R. Šalaševičiūtė (2009). Pranešimas „Vaikų poilsis – efektyvi ir sėkminga vaiko socializacija“, skaitytas Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro organizuotoje konferencijoje „Vaikų vasaros poilsis – patirtis, praktika, perspektyva“.
- D. Šukytė (2007). Neformalusis vaikų ugdymas ir jo realizavimui darantys įtaką veiksniai. Socialinis ugdymas, Nr. 3 (14), 2007.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 7 d. nutarimas Nr. 713 „Dėl Vaikų ir jaunimo socializacijos programos“ (Valstybės žinios, 2010-06-12, Nr. 68-3409).
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. birželio 2 d. įsakymas Nr. V-485 „Dėl Vaikų ir jaunimo socializacijos 2014–2016 metų veiksmų plano patvirtinimo“ (Teisės aktų registras, 2014-06-10, Nr. 2014-07344).
- English summer school courses. http://www.sbcoxford.co.uk/sbc4/?gclid=Cj0KEQiAsueiBRCT8YOM4PDEIsYBEiQAail4INN1x-He1NHFJMzqBWNqQ2VoS_DYIGrXGSxYQy46H5QaAlqi8P8HAQ
- 2012 m. rugsėjo 11 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl švietimo, mokymo ir strategijos „Europa 2020“ (2012/2045(INI)). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0323+0+DOC+XML+V0//LT>
- Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council of 22 May 2008 on the participation of young people with fewer opportunities [Official Journal, C 141, 7.6.2008]. http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/youth/em0001_en.htm
- <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-06-14-inga-markunaite-idejos-vaiku-vasaros-poilsui/102394>
- Leisure and Non-Formal Education. A European Overview of After and Out-of-School Education. Rene Clarijs (ed.). EAICY, 2008.
- Kaimo dienos stovyklos Šveicarijoje. <http://www.villagedaycamps.com/geneva/day-camp-geneva-activities.html>
- Stovyklos vaikams, turintiems specialiųjų poreikių. http://kidshealth.org/parent/system/ill/finding_camp_special_needs.html
- What if Summer Learning Loss Were an Education Policy Priority? APPAM Conference Paper, November 9, 2002.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų biuro vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Laima Paurienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė, dr. Renaldas Čiužas, Lietuvos edukologijos universiteto Socialinės edukacijos fakulteto Socialinio ugdymo katedros profesorius ir dr. Giedrė Kvieskienė, Lietuvos edukologijos universiteto Socialinės edukacijos fakulteto Socialinio ugdymo katedros profesorė.

Konsultavo Aurelija Augūnienė, Lietuvos mokinių neformaliojo švietimo centro Turizmo ir etnokultūrinio ugdymo skyriaus vedėja, Aušra Birietienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Neformaliojo ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vyresnioji specialistė, dr. Sandra Balevičienė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė, dr. Rolandas Zuoza, Švietimo ir mokslo ministerijos Neformaliojo ugdymo ir švietimo pagalbos skyriaus vedėjas.

VAIKŲ EDUKACIJA VASARA

Redaktorė *Nijolė Šorienė*

Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2014-11-17. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, LT-01112 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius